

MỘT VÀI YẾU TỐ ẢNH HƯỞNG ĐẾN KẾT QUẢ GIÁO DỤC GIA ĐÌNH

○ ThS. ĐÀM THỊ VĂN ANH*

Gia đình (GD) đặt nền móng cho việc phát triển nhân cách con người. Chính vì vậy, giáo dục GD giữ một vị trí hết sức quan trọng. Tuy nhiên, trên thực tế, không phải tất cả các quá trình giáo dục (GD) GD đều đi đúng hướng và đều đạt được thành công giống nhau. Điều đó phụ thuộc vào rất nhiều yếu tố:

1. Cấu trúc GD

Có thể khẳng định, quá trình GD trong những GD có một con trai hoặc một con gái gặp khó khăn hơn rất nhiều so với những GD có hai con trở lên. Ở GD có một con, đứa trẻ sớm trở thành trung tâm của cả nhà. Sự chăm sóc của cả bố và mẹ tập trung vào đứa trẻ duy nhất này. Khi trẻ bị ốm hay xảy ra một chuyện gì đó không may, cả GD bị bao trùm bởi không khí nặng nề, nỗi sợ hãi này thường trực trên khuôn mặt của cha mẹ... Thường những đứa trẻ là con một luôn cảm nhận được vị thế quan trọng của mình và sớm trở thành những «ông hoàng, bà chúa» thực sự. Còn cha mẹ lại rất khó có thể dùng tình yêu và sự chăm sóc của mình với con cái, họ luôn lo lắng về tất cả những gì liên quan đến thiên thần bé nhỏ của mình; từ đó, vô tình họ đã GD con mình trở thành người ích kỉ.

Còn trong những GD có hai con trở lên, sự chăm sóc của cha mẹ được san sẻ đến tất cả các con. Trong GD có cả trẻ lớn và trẻ nhỏ, trẻ làm quen với môi trường tập thể ngay từ khi còn rất nhỏ, trong tất cả các hoạt động như vui chơi, sinh hoạt, học tập... và có được kinh nghiệm tôn trọng lẫn nhau; giữa chúng hình thành kinh nghiệm tình yêu và tình bạn trong nhiều hình thức, giúp trẻ có khả năng thích ứng với những mối quan hệ xã hội khác nhau. Nhưng trong gia đình chỉ có một con, trẻ rất ít có cơ hội tiếp cận với tình yêu thương đối với anh, chị và với em nhỏ; từ đó, trẻ khó chia sẻ, thông cảm, yêu thương người khác.

2. Mục đích GDGD

Đây là yếu tố đóng vai trò vô cùng quan trọng đến kết quả của GDGD. Nhưng một số GD không

quan tâm đến vấn đề này, họ cho rằng bố mẹ và con cái chỉ cần sống cùng nhau và hi vọng rằng mọi thứ sẽ diễn ra tự nhiên. Họ không có mục tiêu GD con cái cụ thể, không có chương trình GD cụ thể nào. Cuối cùng, kết quả GD nhận được thường ngẫu nhiên.

Mỗi bậc phụ huynh cần biết rõ họ muốn GD con cái trở thành người như thế nào; cần đưa ra những mục tiêu cụ thể mà mình mong đợi ở con: một người công dân chân chính, một người am hiểu, năng động, trung thực, trung thành với Tổ quốc, siêng năng, vui vẻ, lịch sự hay một người phàm tục, tham lam, hèn nhát và ích kỉ? Cha mẹ hãy suy nghĩ thật kĩ trước những câu hỏi này và lựa chọn đúng phương thức GD cho con em mình. Ở GD, trong sự yêu thương và dạy dỗ, chỉ bảo của cha mẹ, con cái sẽ trưởng thành, sẽ là những người chủ tương lai của đất nước. Một đứa trẻ không nhận được sự GD tốt từ GD, lớn lên có thể trở thành người xấu, đó là nỗi bất hạnh không chỉ của GD mà của toàn xã hội. Vì vậy, cha mẹ cần xác định mục đích GD con cái của mình, từ đó tìm kiếm những phương thức GD phù hợp và hiệu quả nhất.

3. Tấm gương mẫu mực của cha mẹ

«Không gì có thể tác động lên tâm hồn non nớt của trẻ mạnh hơn quyền lực của sự làm gương, còn giữa muôn vàn tấm gương thì không có gì gây ấn tượng sâu sắc và bền chặt bằng sự mẫu mực của cha mẹ». Hành vi, cách ứng xử của cha mẹ luôn có ảnh hưởng rất lớn đến con cái. Cha mẹ không chỉ GD trẻ khi nói chuyện, giảng giải hoặc khi giao việc cho chúng mà còn GD trẻ ngay cả khi chúng ta không ở nhà. Cách cha mẹ ăn mặc, ứng xử, vui, buồn,... tất cả những điều đó có ý nghĩa rất lớn với trẻ. Con trẻ có thể cảm nhận dù chỉ một thay đổi nhỏ trong từng hành vi của cha mẹ mình, điều này đôi khi bản thân chúng ta cũng không để ý. Nếu làm những

* Trường Đại học sư phạm Hà Nội

điều không tốt, cha mẹ sẽ để lại tấm gương xấu cho trẻ. Yêu cầu của cha mẹ với bản thân, sự tôn trọng của họ với GD mình, sự kiểm soát các hành vi của chính mình đó chính là phương pháp GD đầu tiên và quan trọng nhất. Sẽ không có một phương pháp GD diệu kì nào có thể giúp quá trình GDGD đạt kết quả tốt nếu bản thân nhà GD còn nhiều thiếu sót.

4. Uy quyền của cha mẹ

Có thể hiểu: *uy quyền* đó những ưu điểm của người lớn, là sức mạnh, là giá trị của họ dưới cái nhìn đơn giản của trẻ nhỏ. Cha mẹ trong mắt của trẻ em cần phải có *uy quyền* này.

Những bậc cha mẹ có con cái không nghe lời cho rằng, *uy quyền* là do tự nhiên ban tặng, là một năng khiếu đặc biệt và nếu không có năng khiếu này thì họ không thể làm gì được. Suy nghĩ này hoàn toàn sai lầm, bởi lẽ, *uy quyền* có thể hình thành được, thậm chí là không quá khó. Cũng có một số cha mẹ muốn con cái nghe lời họ một cách tuyệt đối, đây chính là mục đích của họ, đó cũng là một sai lầm. *Uy quyền* và sự vâng lời không thể trở thành mục đích GDGD. Mục đích duy nhất, đó là sự GD đúng đắn. Để đạt được mục đích này cần sự cố gắng và nỗ lực rất lớn. Sự vâng lời của trẻ chỉ là một trong những con đường dẫn đến mục đích này. Tuy nhiên, nhiều bậc cha mẹ không xác định mục đích thực sự trong việc GD con cái, họ chỉ cần con cái vâng lời, như thế, họ cảm thấy an tâm và ngược lại. *Uy quyền* được hình thành trên cơ sở của sự vâng lời tuyệt đối chỉ có ích trong một thời gian ngắn, sau đó bị phá vỡ hoàn toàn: cha mẹ không còn *uy quyền*, con cái cũng không còn nghe lời họ nữa. Một thực tế khác ở nhiều gia đình, con cái rất nghe lời bố mẹ, những đứa trẻ này lớn lên trở thành những người rất nghe lời, nhưng lại rất yếu đuối; như vậy, mục đích thực sự của GDGD lại bị bỏ quên.

Có nhiều kiểu uy quyền của cha mẹ, chẳng hạn:

Uy quyền áp đảo. Đây là loại *uy quyền* khủng khiếp nhất nhưng không phải là nguy hại nhất. *Uy quyền* này thường có ở người cha. Nếu người cha thường quát mắng, giận dữ, luôn làm ầm ĩ, trả lời thô lỗ trước mỗi câu hỏi của người khác, con cái phạm lỗi thì bị trừng phạt... đây chính là kiểu *uy quyền áp đảo*. Kiểu *uy quyền* này chỉ có ở những bậc cha mẹ thiếu văn hóa. Những người cha «khủng bố»

này không chỉ là nỗi sợ hãi của những đứa con mà là nỗi sợ hãi của cả những người mẹ của chúng. Họ không GD được những điều tốt đẹp cho trẻ, mà chỉ hướng trẻ đến những hành vi bạo lực, nói dối, sự sợ hãi, nhút nhát... Những đứa trẻ chịu uy quyền áp đảo lớn lên rất dễ trở thành những người cầu thả, độc đoán. Trong suốt cuộc đời mình, trẻ sẽ không bao giờ quên được tuổi thơ đầy đau khổ đó.

Uy quyền khoảng cách. Có những bậc cha mẹ cho rằng, muốn con cái nghe lời thì không nên nói chuyện nhiều với chúng, phải tạo khoảng cách, và cần đối xử với con như cấp trên đối xử với cấp dưới. Kiểu *uy quyền* này thường có trong một số GD trí thức cũ: người cha có một căn phòng riêng, họ ăn riêng, nghỉ ngơi riêng, giống như linh mục; người mẹ cũng có cuộc sống riêng, có hứng thú riêng, có suy nghĩ riêng. Những đứa trẻ được bà hoặc người giúp việc chăm sóc. Đây không phải là cách tổ chức GD thông minh.

- *Uy quyền ngạo mạn.* Đây là dạng đặc biệt của *uy quyền khoảng cách* nhưng có hại hơn rất nhiều. Có bậc cha mẹ cho rằng, họ là những người đặc biệt quan trọng, có ảnh hưởng lớn đến công việc, đến những người khác và họ thể hiện sự quan trọng ấy với cả những đứa con của mình: họ luôn nói về những thành tích, ưu điểm của mình và có cách cư xử ngạo mạn với người khác. Con cái họ cũng dần bị ảnh hưởng và có những hành động giống cha mẹ mình. Kiểu *uy quyền* này đôi khi cũng xuất hiện ở người mẹ: quần áo cầu kì, những cuộc gặp gỡ quan trọng, đi mua sắm, đi spa... Những điều này tạo cơ sở cho sự ngạo mạn, phách lối, tạo ra sự khác biệt giữa con cái họ với những trẻ khác.

Uy quyền cố chấp. Đây là mẫu những bố mẹ luôn quan tâm chú ý đến con cái của mình. Họ cho rằng trẻ cần phải nghe theo mọi lời nói của họ; lời họ nói, đó là «thánh chỉ», là «điều luật». Hàng ngày họ đều rất để ý xem những quy định, trật tự do mình đưa ra có bị con phá vỡ hay không. Họ không quan tâm đến con muốn gì, con học hành ra sao,... mà chỉ quan tâm đến những mệnh lệnh của mình.

- *Uy quyền lí thuyết suông.* Cha mẹ thuộc kiểu *uy quyền* này chỉ quan tâm đến việc thuyết giảng đạo đức cho con. Họ tin rằng, việc họ đang làm

chứa đựng trí tuệ thông thái. Trong những GD này thường xuyên thiếu vắng niềm vui và những nụ cười. Cha mẹ luôn cố gắng trở thành những cha mẹ tốt nhất, không bao giờ mắc sai lầm, họ phải là người hoàn hảo trong mắt con họ. Nhưng họ quên rằng, trẻ con không phải là người lớn, chúng luôn sống tình cảm hơn, nhiệt tâm hơn, chúng có cuộc sống riêng của mình và cuộc sống ấy cần được tôn trọng.

Uy quyền tình yêu. Đây là dạng cơ bản nhất của dạng thẩm quyền sai lầm. Nhiều bậc phụ huynh tin rằng, để con cái vâng lời và yêu thương mình và để xứng đáng với tình yêu ấy, cha mẹ cũng phải chứng tỏ tình yêu của mình với các con bằng «sự mua chuộc tình cảm». Nếu trẻ không nghe lời, lập tức xuất hiện câu hỏi «Như vậy là con không yêu bố mẹ?» Tuy nhiên, nếu không cẩn thận, dạng uy quyền này có thể tạo ra sự ích kỉ GD - đứa trẻ có thể chỉ yêu quý cha mẹ mình mà không thể hoặc khó có thể yêu quý những người khác, và trẻ cũng không muốn cha mẹ mình san sẻ tình yêu đó cho bất cứ ai khác. Đây chính là sự nguy hiểm của kiểu uy quyền này và nạn nhân đầu tiên chính là cha mẹ, nhất là khi họ có đứa con thứ hai.

Uy quyền tốt bụng. Đây là kiểu uy quyền không được thông minh lắm: cha mẹ đóng vai thường là những thiên thần tốt bụng. Họ không tiếc bất cứ điều gì, họ sợ những mâu thuẫn, làm tất cả vì bầu không khí hòa thuận trong GD và sẵn sàng hi sinh tất cả chỉ vì mong muốn đem lại sự bình an trong GD. Trong GD này, con cái có thể đưa ra bất cứ yêu cầu gì và bố mẹ nhất nhất làm theo, họ đáp ứng mọi đòi hỏi của con trẻ. Điều này thực sự nguy hiểm.

- **Uy quyền bạn bè.** Ngay từ khi trẻ chưa được sinh ra, bố mẹ chúng đã giao ước sẽ trở thành những người bạn lớn của con mình. Thật là tuyệt vời, nếu như bố con trai, mẹ con gái có thể thành bạn của nhau, họ là những thành viên trong một tập thể GD. Đôi khi con cái còn đóng vai trò là nhà GD đối với chính cha mẹ của mình. Tuy nhiên, sự yêu thương, sự tôn trọng, kính trọng lẫn nhau giữa các thành viên GD vẫn là điều quan trọng nhất.

Để đạt được kết quả GDGD, điều quan trọng nhất chính là cuộc sống, công việc và hành vi của cha mẹ. GD có một vai trò, trách nhiệm rất lớn,

đó là hình thành những cơ sở nền tảng đầu tiên cho trẻ bước vào cuộc sống. Cha mẹ luôn phải xác định mục tiêu trong việc GD con và những kế hoạch, phương pháp để đạt được mục tiêu ấy. Cha mẹ không nên yêu con một cách mù quáng, cần luôn vui vẻ, vị tha. Cha mẹ cũng cần từ bỏ những thói quen và sở thích không tốt để làm gương cho trẻ. Bất kì một phương pháp GDGD nào cũng cần có mức độ, vì vậy, cha mẹ cần ý thức về mức độ của mỗi phương pháp GD. GDGD thành công có thể do những nguyên nhân giống nhau, nhưng thất bại của GDGD lại có thể do nhiều nguyên nhân. Đây là điều mà chúng ta, những nhà GD các bậc làm cha mẹ cần chú ý. □

Tài liệu tham khảo

1. Phạm Khắc Chương. **Giáo dục gia đình**. NXB Giáo dục, H 1999.
2. Ngô Công Hoàn. **Tâm lí học gia đình**. NXB Đại học sư phạm, H 2008.
3. Trần Thị Tuyết Oanh (chủ biên). **Giáo dục học**. NXB Đại học sư phạm, H 2005.

Một số phẩm chất nhân cách...

(Tiếp theo trang 17)

chúng tôi thấy rằng: trong số 3 nhóm phẩm chất nghiên cứu nói trên, riêng nhóm phẩm chất đạo đức đều thể hiện ở các mức độ khác nhau và chủ yếu đạt ở mức độ «khá» và «trung bình». Do vậy, trong công tác tuyển chọn để đào tạo HLVBD, ngoài căn cứ vào những tiêu chí khoa học như trình độ văn hóa, thể hình, kĩ năng thực hành chuyên môn, cần phải căn cứ vào cả những tiêu chí về mặt tâm lí biểu hiện ở dạng năng khiếu và do giáo dục đem lại (như tình yêu nghề; khả năng tư duy linh hoạt sáng tạo; khả năng quan sát; tính tự tin; tính tự chủ,...). □

Tài liệu tham khảo

1. Nguyễn Ngọc Bích. **Tâm lí học nhân cách - Một số vấn đề lí luận**. NXB Đại học Quốc gia Hà Nội, 2000.
5. Nguyễn Mậu Loan. **Tâm lí học thể dục thể thao**. NXB Giáo dục, H 1999.
3. Liên đoàn bóng đá châu Á. **Đào tạo huấn luyện viên bóng đá trình độ A**. NXB Thể dục thể thao, H 1999.
4. Liên đoàn bóng đá châu Á. **Đào tạo huấn luyện viên bóng đá trình độ B**. NXB Thể dục thể thao, H 1999.
5. Liên đoàn bóng đá châu Á. **Đào tạo huấn luyện viên bóng đá trình độ C**. NXB Thể dục thể thao, H 1999.